પ્રવચન નં. ૧૯૨, ગાથા–૧૬૨, શુક્રવાર, અષાઢ સુદ ૧૩, તા.૨૫-૦૭-૮૦

'નિયમસાર' ગાથા-૧૬૨.

णाणं परप्पयासं तइया णाणेण दंसणं भिण्णं।
ण हवदि परदव्वगयं दंसणमिदि वण्णिदं तम्हा।।१६२।।
પરને જ જાણે જ્ઞાન તો દગ જ્ઞાનથી ભિન્ન જ ઠરે,
દર્શન નથી પરદ્રવ્યગત—એ માન્યતા તુજ હોઈને. ૧૬૨.

એની મૂળ ગાથા આ છે. ગાથાની ટીકા છે.

ટીકા :– 'આ, પૂર્વ સૂત્રમાં (૧૬૧મી ગાથામાં) કહેલા પૂર્વપક્ષના સિદ્ધાંત સંબંધી કથન છે.' શું કહે છે? કે જ્ઞાન જો એકલું પરપ્રકાશક હોય તો જ્ઞાન આત્માથી ભિન્ન થઈ જાય અને દર્શન સ્વપ્રકાશક હોય તો દર્શન પરથી ભિન્ન થઈ જાય. તો જ્ઞાન અને દર્શન બે ભિન્ન થઈ જાય. જ્ઞાન પરને જાણે અને દર્શન સ્વને દેખે. બેય ગુણ ભિન્ન થઈ જાય. અભિન્ન ન રહી શકે. **'આ પૂર્વ સૂત્રમાં (૧૬૧મી ગાથામાં) કહેલા પૂર્વપક્ષના સિદ્ધાંત સંબંધી કથન છે.'**

'જો જ્ઞાન કેવળ પરપ્રકાશક હોય...' આ વિચાર પણ જગતમાં છે. આજે એક પુસ્તક આવ્યું છે. 'વિદ્યાસાગર'નું પુસ્તક આવ્યું છે. એમાં કેટલુંય (લખ્યું છે). પહેલું અનંતાનુબંધી

*** પૂર્વાપર = પૂર્વ અને અપર; પહેલાનું અને પછીનું.**

જાય, પછી મિથ્યાત્વ જાય, મિથ્યાત્વ કાંઈ વસ્તુ નથી. એવા લખાણ, એવી પ્રરૂપણા. લોકો પણ કેમ કેમ ઝીલે છે. બીજું શું કાંઈ કહ્યું હતું ને?

મુમુક્ષુ :– કેવળ પુણ્ય કરે તો ...

ઉત્તર :– હા. પુણ્યભાવ કરે, એકલો પુણ્યભાવ કરે તો ધર્મ થઈ જાય. નાની ઉંમરમાં લોકો દીક્ષા લે. 'પરમાત્મપ્રકાશ' નથી આપણા? ભાઈનો 'હુકમચંદ'નો. એના જેવો એક છોકરો. એ ક્ષુલ્લક થયો. લોકોને બાહ્ય ત્યાગ ઉપર મહિમા બહુ લાગે. છે છોકરો બહુ રૂપાળો અને દીક્ષિત થયો. નાની ઉંમરનો. આપણા 'પરમાત્મપ્રકાશ' 'હુકમચંદજી'નો છે ને, એના જેવો છે. બાહ્ય ત્યાગ ઉપર લોકો (મોહી પડે છે) મૂળ ચીજ શું છે? બહારની સાથે સંબંધ શું? એક પોતાનો ગુણ, એક પરને જાણે અને એક પોતાનો ગુણ પોતાને દેખે, એનો અર્થ શું? એનો વિચાર કરતો નથી. અંદર અભેદ વસ્તુ છે. અનંતગુણનું એકરૂપ. જે એક ગુણ છે એવો બીજો ગુણ છે. એમાં જ્ઞાન પરને જાણે અને દર્શન સ્વને દેખે એવું છે નહિ.

'જો જ્ઞાન કેવળ પરપ્રકાશક હોય તો આ પરપ્રકાશકપ્રધાન (પરપ્રકાશક) જ્ઞાનથી દર્શન ભિન્ન જ ઠરે;...' જ્ઞાન જો પરને જ જાણે અને દર્શન પરને ન દેખે તો જ્ઞાન-દર્શન બેય જુદા થઈ ગયા. આ વિચાર કરવા નવરાશ ક્યાં છે પણ. આ વસ્તુસ્થિતિ છે. જેને આત્મા સાધવો છે, એ આત્મા અનંતગુણનો પિંડ છે. એ જ ચીજ છે. અને તેમાં એક ગુણ જે છે એવો જ બીજો ગુણ (છે) એની તાકાત એટલી ને એવી જ છે. જ્ઞાનની તાકાત પરને જાણવાની ઘણું ઘણું અને દર્શનને જાણવાનું એક જ આત્મા (એમ હોય તો) એ તો બે ગુણમાં મોટો ફેર પડી ગયો. આહાહા..! પણ એવો વિચાર કરે છે કોણ? ધંધા આડે નવરાશ ન મળે. પાપ આડે નવરાશ ન મળે. પાપ આડે, હોં! આહાહા..!

મુમુક્ષુ :– હવે તો અહીં રહ્યા છે.

ઉત્તર :– આહાહા..! આ તો ભાઈ મોઢા આગળ (બેઠા છે) બધાને (લાગુ પડે છે). ઘણાને પાપમય જ આખી જિંદગી, પાપ જ કરવું. ધર્મ શું? આત્મા શું? એક કલાક સાંભળી આવે જે તે ગપ માર્યા હોય એ સાચું માને. શું સત્ય છે?

આમાં પણ ફેર છે કે આ આત્મા વસ્તુ છે એના બે ગુણ અભેદ છે. એમાં એક ગુણ પરને જ જાણે, આખા લોકાલોકને જાણે અને એક ગુણ એક દ્રવ્યને જ જાણે. આત્મતત્ત્વ ગુણથી અભેદ છે, ગુણ-ગુણી જુદા નથી એવી એને પ્રતીતિ ન આવી. મોટો ફેર છે. આમ વ્રત ને તપ ને અપવાસ કરીને મરી જાય, સુકાઈ જાય બહારની ક્રિયા કરીને. પણ અંતર તત્ત્વ શું છે એની ખબર નથી. એના વિના એકડા વિનાના મીંડા છે. બીજું ઘણું એમાં વિરુદ્ધ કાંઈક હશે. ભાઈને 'હિંમત'ને આપ્યું છે.

'જો જ્ઞાન કેવળ પરપ્રકાશક હોય તો આ પરપ્રકાશનપ્રધાન (પરપ્રકાશક) જ્ઞાનથી દર્શન ભિન્ન જ ઠરે; (કારણકે કે) સહ્યાચલ અને વિંધ્યાચલ...' બે પર્વત જુદા જુદા સામે સામે

છે. **'સહ્યાચલ અને વિંધ્યાચલની માફક અથવા ગંગા અને શ્રીપવર્તની માફક,...'** ગંગા નદી ક્યાંય રહી અને પાર્વતી ક્યાંય રહી. આહાહા..! એની માફક **'પરપ્રકાશક જ્ઞાનને અને આત્મપ્રકાશક દર્શનને સંબંધ કઈ રીતે હોય?'** આહાહા..! આવું પણ માનનારા છે. શ્વેતાંબરમાં તો ચોખ્ખું લખાણ જ છે. જ્ઞાન-દર્શન બેના દર્શન જુદા છે. આહાહા..! આત્મપ્રકાશ દર્શન અને પરપ્રકાશક જ્ઞાન એ કઈ રીતે હોય શકે?

'જે આત્મનિષ્ઠ (–આત્મામાં રહેલું) છે તે તો દર્શન જ છે.' આત્મામાં સ્થિત છે એ તો દર્શન જ છે. આત્મામાં સ્થિત છે. જોવાનો ગુણ આત્મામાં સ્થિત છે. **'અને પેલા જ્ઞાનને તો, નિરાધારપણાને લીધે...'** કેમકે દર્શન સ્વને જોવે એમ કહ્યું તો સ્વમાં દર્શન સ્થિત છે. સ્વમાં દર્શન સ્થિત રહ્યું. દર્શનને સ્વનો આધાર મળ્યો. અને જ્ઞાન પરને જાણે તો જ્ઞાનને સ્વનો આધાર મળ્યો નહિ. ન્યાય સમજાય છે? દર્શન સ્વને દેખે તો એને તો આધાર મળ્યો. અને જ્ઞાન પરને જાણે તો જ્ઞાનને તો આધાર રહ્યો નહિ. પોતાને જાણે નહિ તો જ્ઞાનને આધાર રહ્યો નહિ. જ્ઞાનમાં કાંઈ અનંત પદાર્થ રહે? અનંત પદાર્થમાં જ્ઞાન રહે? અનંત પદાર્થને જાણે પણ અનંતપદાર્થમાં રહે નહિ. આહાહા..! થોડો ફેર પણ શું ફેર છે એ કહે છે.

'નિરાધારપણાને લીધે (અર્થાત્ આત્મારૂપી આધાર નહિ રહેવાથી), શૂન્યતાની આપત્તિ જ આવે;...' જ્ઞાન પરને જાણે તો પરનો આધાર જ્ઞાનમાં રહ્યો નહિ. એ તો જાણે, એમાં જ્ઞાનનો આધાર ન રહ્યો. જ્ઞાનનો આધાર આત્મા છે તો આત્માના આધારે જ્ઞાન રહ્યું છે. જાણે ભલે પરને પણ રહે આત્માને આધારે. તો આત્મા પણ જાણે, જેમાં છે એને પણ જાણે, જેમાં નથી એને પણ જાણે. દર્શન તો પોતે જ પોતાને દેખે. એ તો ઠીક, દર્શન પણ પરપ્રકાશક છે. કેમકે જ્ઞાન જેમ પરપ્રકાશક છે અને જ્ઞાનનું સ્થાન આત્મા છે, એમ દર્શન પરને દેખે, એનું સ્થાન-રહેઠાણ-સ્થિતિ આત્મામાં છે. આહાહા..! આવું બધું ઝીણું. ઓલા (કહે), વ્રત પાળો, દયા પાળો. થઈ રહ્યું. અપવાસ કરો, નિર્જરા કરો, તપસ્યા એ નિર્જરા, તપસા નિર્જરા. અપવાસ ખૂબ કરે (તો) ખૂબ નિર્જરા (થાય). અપવાસ કરીને મરી જાય, સૂકાઈ જાય. એ તો વિકલ્પ છે.

ઉપવાસ–આત્મામાં વસ્યા વિના કલ્યાણ ક્યાંય નથી. ઓલો તો અપવાસ છે–બહારમાં ભટક્યા કરે. આ છોડ્યું, પાણી છોડ્યું ને આજે આ છોડ્યું. પણ એમાં આત્મા ક્યાં આવ્યો? જેમાં આત્મા આવે નહિ એને ધર્મ કહેવાય કેમ? ખરેખર તો આત્માનો ઉપવાસ એનું નામ ઉપવાસ. આત્માના ઉપ એટલે સમીપમાં વસે. એની ખબરેય કોને છે? પોતાનો ઉપયોગ પોતામાં વસે તો એ જ્ઞાન પોતાને આધારે રહ્યો એમ કહેવાય. પણ જ્ઞાન પરને જાણે અને પોતાને ન જાણે તો પોતાનો તો આધાર રહ્યો નહિ. આહાહા..!

એ રીતે **'(અર્થાત્ આત્મારૂપી આધાર નહિ રહેવાથી), શૂન્યતાની આપત્તિ જ આવે;...'** જ્ઞાનને આધાર નહિ રહેતા જ્ઞાનની શૂન્યતા થઈ જશે. આહાહા..! આ 'કુંદકુંદાચાર્યે' પોતાના

માટે બનાવ્યું છે. એમાં આ નાખ્યું. કારણ કે એ વખતે એ મત ચાલતો હતો. શ્વેતાંબર મત નીકળી ગયેલો. એના પછી સો વર્ષે થયા. આહાહા..! એમાં એ ચાલતું હતું. તેથી આ કરવું પડ્યું એમને. આહાહા..! 'કુંદકુંદાચાર્ય' પહેલા શ્વેતાંબર મત નીકળી ગયેલો. ભગવાન પછી પાંચસો વર્ષે. પછી 'કુંદકુંદાચાર્ય' થયા. પછી 'કુંદકુંદાચાર્યે' આ બનાવવું પડ્યું.

'અથવા તો જ્યાં જ્યાં જ્ઞાન પહોંચે...' બે વાત. જ્ઞાન જો પોતાને ન જાણે તો જ્ઞાનને પોતાનું સ્થાન રહ્યું નહિ. પોતાને ન જાણે તો પોતાનું સ્થાન તો રહ્યું નહિ. અને જ્યાં જ્યાં જ્ઞાન પહોંચશે **'(અર્થાત્ જે જે દ્રવ્યને જ્ઞાન પહોંચે) તે તે સર્વ દ્રવ્ય ચેતનપણાને પામે,...'** શું કહ્યું? આહાહા..! જ્ઞાન–જાણવાનો સ્વભાવ જો પોતામાં ન રહે તો આધાર વિના એ શૂન્ય થઈ ગયું. અને એ જ્ઞાન પરને જાણે તો પરને જાણે તો પર જડાદિ બધા પદાર્થ ચેતન થયા. કારણ કે એનું સ્થાન અહીં તો રહ્યું નહિ. સ્વને જાણવામાં તો રહ્યું નહિ. પરને જાણવામાં જ્ઞાન રહ્યું. તો જડને જાણતા જડ ચેતન થઈ જાય. આહાહા..! આવી વાતું છે.

'તેથી ત્રણ લોકમાં કોઈ અચેતન પદાર્થ ન ઠરે...' જ્ઞાન જો એકલું પરને જાણે અને પોતાને ન જાણે તો જ્ઞાનને સ્વનો આધાર રહ્યો નહિ અને એ જ્ઞાન પરને જાણે તો બધી પરવસ્તુ જ્ઞાનરૂપ થઈ ગઈ. કારણ કે અહીં તો જ્ઞાન રહ્યું નહિ, જ્ઞાન ત્યાં રહ્યું. એને જાણે ત્યાં જ્ઞાન રહ્યું. અહીં જ્ઞાન રહ્યું નહિ. તો એ બધી ચીજ જ્ઞાનમય થઈ ગઈ. આહાહા..! એમ થતાં બધા અચેતન પદાર્થ સિદ્ધ નહિ થાય. તો પરમાણુ, ધર્માસ્તિ, જેમાં જ્ઞાન નથી એ પદાર્થ સિદ્ધ નહિ થાય. આહાહા..! વાત તો ન્યાયથી છે ને. વાણિયાને વેપાર આડે નવરાશ ન મળે. ન્યાય ન મળે, ન્યાય. વકીલને ન્યાય સમજાય. આહાહા..!

કહે છે, જ્ઞાન પરને જાણે એમ જો તું એકાંતથી કહે તો જ્ઞાનને પોતાનો આધાર રહ્યો નહિ. તો પોતાના આધાર વિના જ્ઞાન શૂન્ય થઈ ગયું. બીજી વાત કે જ્ઞાન પોતાને ન જાણે, જ્ઞાન સર્વને જાણે તો બધી જે અચેતન ચીજ છે તેને જાણે તો જ્ઞાનનું સ્થાન ત્યાં રહ્યું. કારણ કે જ્ઞાન અહીં જાણવામાં રહ્યું નહિ એટલે જ્ઞાન આત્મામાં તો રહ્યું નહિ. જેને જાણે ત્યાં જ્ઞાન રહ્યું. તો અચેતન પણ જ્ઞાનરૂપ થઈ જાય. સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

જ્ઞાન જ્યારે પોતાને ન જાણે તો સ્વમાં એનું સ્થાન તો રહ્યું નહિ. અને એ જ્ઞાન સર્વને જાણે, આ વિના, તો બધાનું અસ્તિત્વ જ્ઞાનરૂપ સિદ્ધ થયું. બધાનું અસ્તિત્વ જ્ઞાનરૂપ સિદ્ધ થયું. પરમાણુ પણ જ્ઞાન, ધર્માસ્તિ પણ જ્ઞાન, પુદ્ગલ પણ જ્ઞાન અને આકાશ પણ જ્ઞાન. કેમકે અહીં આને જોવામાં રહ્યું નહિ. એ જ્ઞાન પરમાં રોકાણું. પરમાં રોકાણું એટલે જ્ઞાન અચેતન થઈ ગયું. આહાહા..! અચેતન જુદી ચીજ રહી નહિ. જરી ઝીણું છે. નિર્ણય કરવો પડશે ને. આહાહા..!

આ એક જ ચીજ જે ત્રણકાળ, ત્રણલોક એક સમયમાં જાણે-દેખે એનું અસ્તિત્વ અહીં છે. એનું અસ્તિત્વ બહાર ક્યાંય નથી. અને તે પરને જાણે એમ કહેવું એ પણ વ્યવહાર

છે. એને ઠેકાણે તું (કહે કે) જ્ઞાન પરને જાણે અને દર્શન સ્વને દેખે. તો પરને જાણવું એ હજી તો વ્યવહાર છે. આહાહા..! અંતર ભગવાનઆત્મા પોતાને દેખે અને પોતાને જાણે એ પોતાનો ગુણ છે તો પોતાને જાણ્યા-દેખ્યા વિના રહે નહિ. આહાહા..! તેથી જેણે આત્મા પરને જાણે એમ કહ્યું અને સ્વને જાણવાનો નિષેધ કર્યો, તો એ જ્ઞાનનો આધાર તો બધી અચેતન વસ્તુઓ રહી. અચેતન જ્ઞાનનો આધાર રહ્યો તો એ પણ જ્ઞાનરૂપ થઈ ગઈ. વાત સમજાય છે કાંઈ?

અહીંયાં... આહાહા..! પ્રભુ! જ્ઞાન, દર્શન આદિ અનંતગુણથી સ્વ સ્વરૂપે બિરાજમાન છે. એનો એક ગુણ સ્વને દેખે, એક ગુણ પરને જાણે તો સ્વને દેખે તે ગુણનું સ્થાન તો આત્મામાં રહ્યું. પણ જે પરને જાણે એને તો આત્માનું સ્થાન રહ્યું નહિ. એક વાત. અને જેને જાણે તેમાં જ્ઞાન ઘૂસી ગયું. એટલે એ અચેતન જ્ઞાન થઈ ગયું. આહાહા..! ન્યાય સમજાય છે? વાણિયાના ન્યાયથી જુદી જાત છે આ. વકીલો ન્યાયને સમજે. આહાહા..! આ તો સાદી ભાષા (છે).

શરીર, વાણી, મન, કર્મ એ બધા તો જડ છે અને આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. જ્ઞાનસ્વરૂપ જડ કર્મને જાણે તો કર્મનું અસ્તિત્વ ચૈતન્ય થઈ ગયું. ચૈતન્યને રહેવાનું સ્થાન જડ અને કર્મ રહ્યા, તો એ ચેતન થયા. આત્મા ચેતન રહ્યો નહિ. આહાહા..! ન્યાયની વાત છે આ તો. એમ ને એમ માને (તો) બીજો કોઈ મળે તો ફરી જાય. વસ્તુની સ્થિતિ જે રીતે છે એ રીતે ન માને અને બીજી રીતે (માનતો) થઈ જાય. આહાહા..!

'જ્ઞાનને તો, નિરાધારપણાને લીધે (અર્થાત્ આત્મારૂપી આધાર નહિ રહેવાથી) શૂન્યતાની આપત્તિ જ આવે; અથવા તો જ્યાં જ્યાં જ્ઞાન પહોંચે (અર્થાત્ જે જે દ્રવ્યને જ્ઞાન પહોંચે)...' જે જે દ્રવ્યને જ્ઞાન જાણે **'તે તે સર્વ દ્રવ્ય ચેતનપણાને પામે,...'** આહાહા..! આ રીતે .. આ કહી શકવાનું નહિ. એય..! રાતે કહી શકું નહિ આ. કે અદ્ધરથી કાઢી નાખવું છે? આત્મા માટે છે આ. દેખવું પણ તને અને જાણવું પણ તને. જાણનાર-દેખનાર તું છે અને તે જાણનાર-દેખનારનું અસ્તિત્વ તારામાં અને તેનો આધાર તું છો. એ જ્ઞાનને પર જાણે અને પર આધાર થાય તો આત્મા જ્ઞાન વિનાનો રહીને બીજા અચેતન જ્ઞાન થઈ જાય. આહાહા..! ન્યાયથી વાત લીધી છે. એકલી ભાષા ન રાખવી જોઈએ. અંદર મેળવણી કરવી જોઈએ. અંદરમાં મિંઢવવું.

દર્શન સ્વને દેખે અને જ્ઞાન પરને દેખે. શું વાંધો આવ્યો? શું હરકત છે? કહે છે કે, ભાઈ! જ્ઞાન આત્માનું છે. એ જ્ઞાન પોતાના પ્રદેશ છોડીને બહાર જતું નથી. જેમ દર્શનનો આધાર આત્મામાં રહ્યો એમ જ્ઞાનનો આધાર પણ આત્મા જ છે. એને ઠેકાણે તું એમ કહે કે જ્ઞાન પરને જાણે અને સ્વને નહિ. તો જ્ઞાનને આત્માનો આધાર રહ્યો નહિ. જ્ઞાન અચેતન થઈ જાય તો ત્યાં અચેતનનો આધાર થઈ ગયો. જ્ઞાનનો આધાર તો અચેતન

થયું. આહાહા..! આવું ઝીણું!

'તેથી ત્રણ લોકમાં કોઈ અચેતન પદાર્થ ન ઠરે...' જ્ઞાન પરને જાણે તો જ્ઞાન તો અચેતન થઈ ગયું. અચેતનમાં રહ્યું. કારણ કે અહીં તો રહેતું નથી. આત્માને તો જ્ઞાન જાણતું નથી માટે આત્મામાં જ્ઞાન રહેતું નથી. તો એ જ્ઞાન અચેતન જડમાં રહે છે. આહાહા..! તેથી અચેતન પદાર્થ નહિ ઠરે. **'એ મોટો દોષ પ્રાપ્ત થાય.'** આહાહા..! આવી ચર્ચા પણ કઠણ પડે. એના ગુણની સિદ્ધિ કરે છે. જે એના ગુણ છે એ એનામાં છે. ભલે જાણવાનું પરનું કામ કરે એ પણ વ્યવહાર છે. પરને જાણવું એ પણ વ્યવહાર છે. એ જાણનાર-દેખનાર પોતે એક જ વસ્તુ છે. પોતે અભેદ વસ્તુ છે. જ્ઞાન તે આત્મા અને દર્શન તે આત્મા બેય એક જ ચીજ છે. આહાહા..!

'માટે જ (ઉપર કહેલા દોષના ભયથી), હે શિષ્ય!' આચાર્ય મહારાજ શિષ્યને સંબોધન કરે છે. **'જ્ઞાન કેવળ પરપ્રકાશક નથી...'** જ્ઞાન કેવળ પરને જાણે (એમ નથી). આંખ છે એ પરને દેખે પણ આંખ આંખને નથી દેખતી. છે કે નહિ? આંખ આ દેખે. પણ પોતાને નથી દેખતી. એમ જ્ઞાન પરને જાણે પોતાને ન જાણે, એમ નથી. આહાહા..! એ પણ દાખલો છે. બીજે ઠેકાણે. આહાહા..! **'જ્ઞાન કેવળ પરપ્રકાશક નથી એમ જો તું કહે, તો દર્શન પણ કેવળ આત્મગત (સ્વપ્રકાશક) નથી...'** દર્શન પણ આત્મામાં સ્થિત નહિ રહે. જ્ઞાન જેમ નહિ રહે, એમ દર્શનને આત્માનો આધાર નહિ રહે. તો દર્શનનો અભાવ થઈ જશે. આહાહા..! **'એમ પણ (તેમાં સાથે જ) કહેવાઈ ગયું.'** જેમ જ્ઞાન, એની સાથે રહેનારું દર્શન, જ્ઞાન જેમ પરને જાણે તો ત્યાં અસ્તિત્વ ન રહ્યું, પરનું રહ્યું, એમ જ્ઞાનની સાથે રહેનારું, અભિન્ન રહેનારું દર્શન એકલું સ્વને જાણે તો સ્વમાં જ રહ્યું, પરને જાણી શકે નહિ. તો દર્શન પરને (દેખી) જાણી શકે નહિ. આહાહા..! છે?

'તેથી ખરેખર સિદ્ધાંતના હાર્દરૂપ એવું આ જ સમાધાન છે...' એ માટે સિદ્ધાંતનું રહસ્ય, સિદ્ધાંતનું હાર્દ, સિદ્ધાંતનું હૃદય (આ છે) આહાહા..! **'કે જ્ઞાન ને દર્શનને કથંચિત્ સ્વપરપ્રકાશકપણું છે જ.'** બેયને સ્વપરપ્રકાશકપણું છે. દર્શન સ્વપ્રકાશક પણ છે અને પરપ્રકાશક છે. કેમકે જ્ઞાન અને દર્શનનો આધાર આત્મા છે. તો એક ગુણ પરને દેખે અને સ્વને ન દેખે એમ બને નહિ. માટે એક ગુણ જ્યારે પરને દેખે તો તે જ ગુણ અહીં દર્શન (છે એ) જ્ઞાન સાથે અભિન્ન છે (તો) દર્શન સ્વને પણ દેખે. આહાહા..! ન્યાયથી વાત છે પણ હવે ન્યાય કોઈ દિ' શિખ્યા ન હોય. એમ ને એમ મજૂરી કરી મજૂરી. વેપારની મજૂરી આખો દિ'. આહાહા..!

અંદર ભગવાનઆત્મા... એ બે ગુણનું અસ્તિત્વ કઈ રીતે છે? એમ ને એમ માનવું (એમ નહિ), પણ અંદર ન્યાયથી, અંદર પરીક્ષા કરીને જ્ઞાન અને દર્શન આત્મામાં એક સમયમાં એકસાથે આધારપણે કઈ રીતે રહ્યા છે? કે જો જ્ઞાન પરને જાણે તો જ્ઞાન પરમાં

ચાલ્યું ગયું. દર્શન સ્વમાં રહ્યું તો બે ભિન્ન પડી ગયા. બે ભિન્ન પડ્યા તો બેનો આધાર રહ્યો નહિ. એમ છે નહિ. દર્શન અને જ્ઞાન તો અભિન્ન છે. દર્શન અને જ્ઞાન અંદર અભિન્ન છે, એક છે. જેમ જ્ઞાન પરને જાણે એમ દર્શન પણ પરને દેખે. કારણ કે બેય અભિન્ન છે. અભિન્ન ગુણમાં એક ગુણ પરને જાણે અને એક ગુણ આને (સ્વને દેખે) જાણે એમ હોઈ શકે નહિ. આહાહા..! આવી કોને નવરાશ હોય? આ કઈ રીતે સિદ્ધ કરે છે અને કઈ રીતે છે!

પ્રભુ! તું કોણ છો? તારા વિના પ્રભુ બધું શૂન્ય છે. આહાહા..! તારું અસ્તિત્વ, તારી હયાતી અભેદ ગુણવાળી છે. કોઈ ગુણ પરને જાણે, પરને પડખે જાય અને એક ગુણ સ્વને પડખે રહે એવો આત્મા નથી. આહાહા..! એ આત્માનું અસ્તિત્વ જ એમાં નથી. એક ગુણની સાથે બીજો ગુણ રહે જ છે. એકસાથે રહેલ છે એમાં એક ગુણને પરમાં નાખ અને એક ગુણને સ્વમાં રાખ તો બે સાથે રહેતા નથી. બે સાથે રહેતા નથી તો બેનો આધાર આત્મા પણ રહેતો નથી. સમજાય છે કાંઈ? આહા..! આચાર્યોએ પોતાને માટે આવું કર્યું છે. પોતાને માટે, પરને માટે નહિ. આહાહા..! પરને તો પછી ઉપદેશમાં ચાલે. આહાહા..!

'એવી રીતે શ્રી મહાસેનપંડિતદેવે (શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :–'

ज्ञानाद्भिन्नो न नाभिन्नो भिन्नाभिन्नः कथंचन्।
ज्ञानं पूर्वापरीभूतं सोऽयमात्मेति कीर्तितः।।

શ્લોકાર્થ :– આહાહા..! **'આત્મા જ્ઞાનથી (સર્વથા) ભિન્ન નથી,...'** કેમ કહ્યું? જ્ઞાન પરને જાણે એમ તું કહે તો આત્માથી જ્ઞાન જુદું નથી. જ્ઞાન જુદું નથી તો જ્ઞાન આત્માને જાણ્યા વિના રહે નહિ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? શું કહ્યું? કે **'આત્મા જ્ઞાનથી (સર્વથા) ભિન્ન નથી,...'** એ જ્ઞાન પરને જાણે તો આત્મા જ્ઞાનથી ભિન્ન થઈ જાય છે. એમ છે નહિ. આહાહા..! **'(સર્વથા) અભિન્ન નથી,...'** આહાહા..! એમ સર્વથા અભિન્ન પણ નથી. કારણ કે એક ગુણ એક દ્રવ્ય થઈ જાય. સર્વથા જો અભિન્ન હોય તો એક ગુણ એક દ્રવ્ય થઈ જાય.

'કથંચિત્ ભિન્નાભિન્ન છે;...' આહાહા..! પરને જાણવાની અપેક્ષાએ એક. એક અપેક્ષાએ સ્વપરપ્રકાશક છે. દર્શન પણ એક અપેક્ષાએ સ્વપરપ્રકાશક છે તો કથંચિત્ ભિન્નાભિન્ન કહેવામાં વાંધો નથી. આહાહા..! દર્શન અને જ્ઞાનના બે સ્વભાવ આત્માની અપેક્ષાએ અભેદ છે. પરને જાણવાની અપેક્ષાએ બેય એક સામાન્ય દેખે અને એક વિશેષ દેખે, એમ કથંચિત્ ભિન્ન છે. શું કીધું? આહાહા..! આચાર્યોએ શ્લોક બનાવ્યા હશે એ કાંઈ સાધારણ માટે બનાવ્યા હશે? આહાહા..! થોડામાં બધું સિદ્ધ કરવું છે.

(ગુણોથી) આત્મા સર્વથા ભિન્ન નથી, કથંચિત્ ભિન્ન છે. કેમકે જ્ઞાન એક ગુણ છે. જ્ઞાન એ આખો આત્મા નથી. આહાહા..! એ અપેક્ષાએ કથંચિત્ ભિન્ન છે. અને સર્વથા

અભિન્ન નથી. સર્વથા અભિન્ન નથી. સર્વથા અભિન્ન હોય તો પરને જાણી શકે નહિ. આહાહા..! પરને જાણવાની શક્તિ પણ એનામાં છે. પોતામાં રહીને પરને જાણવાની શક્તિ એનામાં છે. આહાહા..! પરને જાણવા છતાં પરરૂપ થતો નથી અને પરરૂપ ન જાણે તો એ જ્ઞાનનો સ્વભાવ જ રહેતો નથી. સમજાણું કાંઈ? આ ભારે આકરું.

'મહાસેનપંડિત', એમણે આ કહ્યું, કે **'આત્મા જ્ઞાનથી (સર્વથા) ભિન્ન નથી,...'** કથંચિત્ જાણવાની અપેક્ષાએ ભિન્ન છે. બીજા ગુણની અપેક્ષાએ ભિન્ન છે. આનંદગુણની અપેક્ષાએ ભિન્ન છે. દ્રવ્ય અને ગુણ સર્વથા અભિન્ન નથી. તેમ બીજા ગુણ અને ગુણ સર્વથા અભિન્ન નથી. આહાહા..! હવે આવી વાત યાદ રહેવી પણ મુશ્કેલ પડે. માથું વેપારમાં ગરી ગયું ને. માથું ત્યાં રાખે. આહાહા..! શું કહ્યું?

'આત્મા જ્ઞાનથી (સર્વથા) ભિન્ન નથી,...' તદ્દન જો ભિન્ન હોય તો ગુણ અને ગુણી (બે રહેતા નથી). ગુણી જુદી ચીજ અને જ્ઞાન જુદી ચીજ એમ થઈ જાય. આહાહા..! દ્રવ્ય જુદી ચીજ અને ગુણ જુદી ચીજ એમ થઈ જાય. તેમ **'(સર્વથા) અભિન્ન નથી,...'** સર્વથા એક નથી. સર્વથા એક હોય તો જ્ઞાન તે દ્રવ્ય અને દ્રવ્ય તે જ્ઞાન બે એક થતાં દ્રવ્ય-ગુણ બે જુદા રહેતા નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આત્મા જ્ઞાનથી સર્વથા ભિન્ન નથી. ગુણ-ગુણીની અપેક્ષાએ એને ભિન્ન કહ્યા. અને સર્વથા અભિન્ન પણ નથી. સર્વથા એક નથી. કેમકે ગુણ અને ગુણી બે નામ જુદા છે. નામ જુદા, સંખ્યા જુદી, પ્રયોજન જુદું. એક અપેક્ષાએ અભિન્ન પણ નથી. આહાહા..! શું આમાં કહે છે?

મુમુક્ષુ :– સ્વરૂપ ભિન્ન છે, પ્રદેશથી અભિન્ન છે.

ઉત્તર :– પ્રદેશથી અભિન્ન છે અને ગુણ ને ગુણી તરીકે અભેદ છે. કાંઈ ગુણ જુદા અને ગુણી જુદો એમ નથી કાંઈ. એ અપેક્ષાએ અભેદ છે. પણ નામ, લક્ષણ અને પ્રયોજનભેદે ભિન્ન પણ છે. આહાહા..! આવી કથા જુવાનિયાને તો પહેલી વાર સાંભળવા મળે. બધી રખડપટ્ટી મળે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :– પ્રેમથી સાંભળે છે.

ઉત્તર :– ધ્યાન રાખે છે. સાંભળવામાં બરાબર ધ્યાન (છે). આહાહા..!

શું કીધું? કે **'આત્મા જ્ઞાનથી (સર્વથા) ભિન્ન નથી, (સર્વથા) અભિન્ન નથી,...'** સર્વથા જો અભિન્ન હોય તો ગુણ ને ગુણી બે જુદા ન થઈ શકે, એક જ થઈ જાય. દ્રવ્ય છે એ તો અનંતગુણરૂપ છે અને એક એક ગુણ એક એક રૂપ છે. સર્વથા અભિન્ન નથી અને સર્વથા ભિન્ન પણ નથી. કથંચિત્ ભિન્ન છે. જ્ઞાનનું જાણવું, દર્શનનું દેખવું, આત્માનું જાણવું-દેખવું એકસાથે બધું. કથંચિત્ ભિન્ન પણ છે અને કથંચિત્ અભિન્ન પણ છે. આહાહા..! કહો, 'હરિભાઈ'! સમજાય છે કે નહિ આમાં?

ઓહોહો..! વીતરાગી સંતો પોતાના વીતરાગી આનંદનું વેદન કરતા કરતા એવો વિકલ્પ

આવ્યો. આહાહા..! પોતાનો વીતરાગી આનંદ. સ્વ ઉપર દૃષ્ટિ હોવાથી વીતરાગી આનંદ કરતા કરતા એવો વિકલ્પ આવ્યો તો આ શાસ્ત્ર રચાયું. આહાહા..! એ શાસ્ત્રના પરમાણુની રચના પરમાણુએ કરી. એના વિકલ્પે નહિ. આહાહા..! આવો માર્ગ. કરવાનો વિકલ્પ આવ્યો એનાથી આ શાસ્ત્ર બન્યું નથી. અને શાસ્ત્ર બનવાનું હતું માટે આને વિકલ્પ આવ્યો એમ પણ નથી. આહાહા..! એવી વાત છે, પ્રભુ! આકરું પડે. ધીમેથી સમજે તો પકડાય. ન પકડાય એવું કાંઈ નથી.

ગુણ અને ગુણી ભિન્ન (છે). ગુણ છે એ એક છે. ગુણી અનંતગુણનો પિંડ છે. એટલે કથંચિત્ ભિન્ન પણ છે અને કથંચિત્ અભિન્ન ગુણ ને ગુણી એકરૂપ છે. બેયના પ્રદેશ એક અને વસ્તુ એક છે. માટે તે અભિન્ન પણ છે. આહાહા..! દરેક ગુણને (એમ છે). આહાહા..! પહેલી દર્શન અને જ્ઞાનની વાત કરી. જ્ઞાન પરને જાણે તો જ્ઞાન પરમાં ચેતન થઈ જાય. અચેતન છે એ ચેતન થઈ જાય. અને સ્વને ન જાણે તો પોતાના આધાર વિના જ્ઞાન રહે ક્યાં? આહાહા..! દર્શનને દેખવામાં પોતાનો આધાર રહ્યો. જ્ઞાનને આધાર રહ્યો નહિ એમ સિદ્ધ કર્યું. પછી આ મહાસેનપંડિતનો આધાર આપ્યો કે જ્ઞાન અને આત્મા, ગુણ અને ગુણી કથંચિત્ ભિન્ન-અભિન્ન છે. કેમકે ગુણી અને ગુણ એવું નામ, સંજ્ઞા, પ્રયોજન (લક્ષણ) ભિન્ન છે. એ અપેક્ષાએ ભિન્ન કહેવામાં આવે છે. વસ્તુ તરીકે એક છે. બધા ગુણ દ્રવ્યના અભિન્ન પ્રદેશ છે એ અપેક્ષાએ અભિન્ન પણ છે. આહાહા..! '**કથંચિત્ ભિન્નાભિન્ન છે;...**' જોયું? કથંચિત્ ભિન્ન, કથંચિત્ અભિન્ન. કથંચિત્ ભિન્નાભિન્ન છે. આહાહા..! ભિન્ન અને અભિન્ન સાથે જ છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :– બેમાંથી એક નક્કી કરી દ્યો ને. આ ભિન્ન અને આ અભિન્ન.

ઉત્તર :– એ બે થઈને નક્કી છે. બેમાંથી એક નક્કી છે એમ નથી. બેમાંથી બેય નક્કી આ પ્રમાણે છે.

મુમુક્ષુ :– ભિન્ન અને અભિન્નપણું તો પરસ્પર વિરુદ્ધ જ છે.

ઉત્તર :– વિરુદ્ધ અંદર છે. દ્રવ્ય છે તે અનંતગુણનો ધણી છે અને એક ગુણ છે તે એક જ ગુણ છે. એક ગુણને દ્રવ્ય ઠરાવશો તો વિરુદ્ધ થશે. આહાહા..! એક ગુણને ગુણી ઠરાવશો તો વિરોધ થશે. અને ગુણ એનો છે, એમાં રહે છે એમ નહિ માને તો વિરોધ થશે. આહાહા..! કહો, 'હિંમતભાઈ'! આમાં ક્યાં નવરાશ ન મળે, પથરા ને લોઢા આડે. આહાહા..!

ત્રણ વાત કરી. એક તો દર્શન સ્વને જ દેખે એ પણ જૂઠું. કેમકે દર્શનનો આધાર પોતે છે, એમ જ જ્ઞાનનો આધાર પણ પોતે છે. તો એનો આધાર જ્ઞાન એ સ્વ અને પરને જાણે. તો દર્શન પણ સ્વ-પરને દેખે જ છે. આહાહા..! અને તે ગુણ અને ગુણીને કથંચિત્ ભિન્ન, કથંચિત્ અભિન્ન, કથંચિત્ ભિન્નાભિન્ન (પણું છે). આહાહા..! ગુણ અને ગુણીના

નામ ભેદે, લક્ષણભેદે, પ્રયોજનભેદે કથંચિત્ ભિન્ન, સ્વભાવના આશ્રયે પ્રદેશના આધારે અભિન્ન (છે). આ તો બેય આવ્યું–કથંચિત્ ભિન્નાભિન્ન. આહાહા..! આવું ઝીણું! ઓલું તો દયા પાળો ને વ્રત કરો. એક દિ' રોટલા ન ખાધા તો થઈ ગયો અપવાસ. અહીં તો કહે છે કે પરના ત્યાગગ્રહણરહિત પ્રભુ બિરાજે છે. આહાહા..!

અંદર આત્મા અનાદિ કાળથી અનંતકાળમાં પરવસ્તુ રજકણને ગ્રહ્યો નથી તેમ છોડતો નથી. આહાહા..! ફક્ત જાણવા-દેખવામાં પરને જાણે એટલો વ્યવહાર આવે છે. આહાહા..! પરની સાથેનો સંબંધ આટલો. જ્ઞાયક–જ્ઞેય એ વ્યવહારે એટલો સંબંધ આવે છે. આહાહા..! પણ બિલકુલ જ્ઞાન આત્માથી ભિન્ન જ છે અને પરને જ જાણે છે એમ નથી. તેમ દર્શન આત્મામાં અભિન્ન છે તેથી દર્શન પરને બિલકુલ નથી જાણતું એમ પણ નથી. આહાહા..! આવી વાતું. અને ઓલા ઇચ્છામી પડિક્કમણા તત્સુતરી કરણેણ કરેમી ભંતે લોગસ્સ ઉજ્જોયગરેણ નમોત્થુણં (કરે એટલે) સામાયિક થઈ ગઈ. એને ધર્મ થઈ ગયો. ધૂળેય ધર્મ નથી, સાંભળને. મિથ્યાત્વનું પોષણ છે. વીતરાગભાવ નથી તેને તું સામાયિક માને એ મિથ્યાત્વ છે. આહાહા..! એ વીતરાગભાવ પણ તારામાં છે. જેનામાં છે એની નજરું કર્યા વિના એ સામાયિક થઈ ગઈ? જેનામાં સામાયિક સમતા વીતરાગતા પડી છે, સમતા પડી છે, સમતા. એ સમતા પડેલા પ્રભુને ન જોતાં તને પર્યાયમાં સમતા આવી ગઈ? આહાહા..! કહો, 'સુજાનમલજી'! સામાયિક-બામાયિક કરી હશે કે નહિ બીજી? લૌકિક.

કહે છે કે, સમતાગુણ તો તારો છે. તું આમ કરે સમતાગુણ આવશે અને અંદર દૃષ્ટિ કર તો સમતાગુણ આવશે. કેમકે સમતાગુણ અંદર છે. સમતા ગુણ તું વિકલ્પથી એમ કર કે મને આ કરો... આ કરો... ત્યાં સમતા ગુણ આવી જાય, એમ નથી. આહાહા..! સમતાગુણ તો અંદર વીતરાગતા ભરી છે. સમતાનો પિંડ પ્રભુ છે. આહાહા..! કોઈ પ્રત્યે વિરોધ અને અવિશ્વાસ છે નહિ એનામાં. એવો ભગવાન સમતાનો પિંડ છે. એ સમતા છે. એના જાણ્યા વિના સમતા આવશે ક્યાંથી? સમતા નામનો ગુણ વીતરાગગુણ, અકષાયગુણ બધું એક જ છે. એ ગુણ અંદર છે ત્યાં નજર ગઈ નથી અને તને સમતા આવી ક્યાંથી? આહાહા..! ત્યાં નજર ગઈ નહિ અને પૌષધ થયા કે મેં આ પોષ્યું. આત્માને પોષણ આપ્યું. જેમ ચણો પાણીમાં પડે અને પોલો થાય ને પોલો? એમ આત્મા પૌષધ કરે તો ગુણમાં પોષણ મળે. પણ વસ્તુની જ ખબર નથી તો પોષણ કોને મળે? આહાહા..! 'દેવીલાલજી'! આહાહા..! અનંત અનંત ગુણનો ધણી, સમતાના સાગર જ્યાં ભર્યા છે એની ખબરું ન મળે અને સમતા થઈ જાય, બહારથી સમતા આવતી હશે? સમતા બહાર રહેતી હશે? કે બહારના વિકલ્પ ને એમાં સામાયિક થઈ જાય? આહાહા..! અરે..! જીવે અનાદિથી પોતાની દયા ખાધી નથી. મારું થવાનું હશે એ થાશે પણ હું આ તો બરાબર કરું. આહાહા..! ચાલતા ધંધામાં કે ચાલતા વ્યવસાયમાં ખોડખાપણ ન આવે એ કરું. મારું ગમે તેમ થાવ. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :– પોતે અને ધંધો જુદો છે એવું માને છે કે દિ'?

ઉત્તર :– એ જ વાંધો છે ને. આહાહા..! આખો દિ' એમાં ધ્યાન. પણ જે ધ્યાન કરનારો છે એ જુદો છે એની તો ખબરું ન મળે. અને એમાં રહેવાને માટે સામાયિક કરવી એ ક્યાંથી થાય? એમાં પોષણ, પોષણ.. પોષણ.. ચણો જેમ પાણીમાં પડે અને પોષાય. પણ વસ્તુ-ચણો જોઈએ ને? એમ વસ્તુ જોઈએને જેમાં પોષણ કરવું છે એ. પૌષધ તો વસ્તુ દેખે એમાં એકાગ્ર થાય તો પોષણ થાય. પણ વસ્તુ જાણી નથી ત્યાં પોષણ આવ્યું ક્યાંથી? આહાહા..! સામાયિક ને પોષા, પડિક્કમણા ને પ્રત્યાખ્યાન થઈ ગયા. આહાહા..!

જે ચીજ છે એ રીતે એને ન જાણે અને એ પ્રતિક્રમણ એટલે પરથી પાછો ફરે. ક્યાંથી ફરે? જ્યાં છે ત્યાં રહે. આહાહા..! પ્રતિક્રમણ (એટલે) પાછું ફરવું. વસ્તુમાં આવવું અને નથી એમાંથી પાછું ખસી જવું. અપ્રતિક્રમણાદિની ક્રિયા રાગાદિ, શુભ રાગાદિ અપ્રતિક્રમણ છે. આહાહા..! એમાંથી ખસીને વીતરાગમૂર્તિ પ્રભુ આત્મા, એમાં ઠરતા પ્રતિક્રમણ થાય. અહીં તો એની ખબર ન મળે કે આ આત્મા કોણ છે? અને એને પ્રતિક્રમણ ને એને પ્રત્યાખ્યાન (થાય ક્યાંથી?). પ્રત્યાખ્યાન એટલે ત્યાગ. આહાહા..! પરનો જ્યાં ત્યાગ થઈ ગયો ત્યાં ત્યાગ. પણ એની પર્યાયમાં અવગુણ છે, અવગુણ છે એનો ત્યાગ ગુણની દૃષ્ટિ વિના થાય નહિ. શું કહ્યું એ? પર્યાયમાં અવગુણ છે એ ગુણની અને દ્રવ્યની દૃષ્ટિ વિના અવગુણ મટે નહિ, અવગુણ ટળે નહિ. આહાહા..! આવું જેનું સ્વરૂપ છે. લ્યો! આહાહા..!

'પૂર્વાપરભૂત જે જ્ઞાન તે આ આત્મા છે...' પૂર્વ અને અપર. પહેલા અને પછીનું. એટલે શું કહે છે? પહેલા જાણે એ જ્ઞાન અને પછી જાણે એ જ્ઞાન છે. જ્ઞાન કોઈ ભિન્ન ભિન્ન નથી. પહેલા જાણવામાં આવે એ પણ જ્ઞાન છે, પરને જાણે એ પણ જ્ઞાન છે. પછી જાણે માટે બીજી ચીજ થઈ ગઈ અને પહેલા જાણે માટે બીજી ચીજ થઈ ગઈ (એમ નથી). આહાહા..! શું ન્યાય આચાર્ય કાઢે છે! પહેલા જાણવું એથી બીજી ઘડીએ બીજું જાણ્યું. બીજું જાણ્યું માટે જ્ઞાન ભિન્ન પડી ગયું? માટે જ્ઞાન ભિન્ન છે? આહાહા..! એમ છે નહિ. એક ઘડી જોવે તો અનંતકાળ દેખે તો જ્ઞાનસ્વરૂપ તો જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવાન છે. કેવળજ્ઞાન જ્યાં પ્રગટ્યું... આહાહા..!

રાગના વિકલ્પથી સૂક્ષ્મપણે, જ્ઞાન અને આનંદને સૂક્ષ્મપણે પકડતા જે જ્ઞાન અને સૂક્ષ્મતાને વિકાસતા વિકસિતપણું થાય એ કેવળજ્ઞાન છે. એ વસ્તુની તો ખબર નથી કે વિકસિત કોણ થાય. શેમાંથી વિકસિત થાય? જેમાં એ શક્તિ ભરી છે કે જે શક્તિમાંથી એ આવે. આહાહા..! આ તો બહારના પુણ્યના પરિણામમાંથી જાણે એ આવે. હવે એ બહારનું પરિણામ છે. કાયમનું ટકતું તત્ત્વ એ નથી. આહાહા..! કાયમના ટકતા તત્ત્વને જાણ્યા વિના ગુણ આવશે ક્યાંથી–પર્યાય આવશે ક્યાંથી? આહાહા..! આચાર્યે તો ગજબ કામ કર્યા છે. ટૂંકા થોડા શબ્દમાં... આહા..! **'જ્ઞાન તે આત્મા છે એમ કહ્યું છે.'** વિશેષ કહેશે....

(શ્રોતા :– પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)